

רשות ניירות ערך

מחלקת הפיקוח על הבורסה וזירות הסוחר

רחוב מונטיפיורי 35, תל אביב 65201

טל : 03-7109970/1 פקס : 03-7109901

www.isa.gov.il

08 יולי 2018

כ"ה תמוז תשע"ח

מקבץ תובנות שעלו במסגרת ביקורות בזירות הסוחר בנושא שמירה על כספי לקוחות

1. כללי

לקוחות המעוניינים לסחור באמצעות חברה בעלת רישיון לניהול זירת סוחר (להלן: "זירה" ו/או "חברה") נדרשים להפקיד את כספם בזירה בטרם יוכלו לסחור בה. החברה מחזיקה בכספי לקוח עד למועד משיכתם על ידי הלקוח. החזקת כספי הלקוחות על ידי החברה מעמידה בפני הלקוחות סיכונים נוספים לסיכוני המסחר האינהרנטיים לפעילותם בזירת סוחר, בכללם סיכון מעילה בכספים, שימוש לא מורשה בהם, או העדר הפרדה של כספי הלקוחות מכספי החברה.

על מנת לצמצם סיכונים אלה נקבעו בפרק ה' לתקנות ניירות ערך (זירת סוחר לחשבוננו העצמי), התשע"ה-2014 (להלן: "התקנות"), עקרונות והסדרים לאופן הטיפול של הזירה בכספי לקוח¹, כמו גם בנוגע לנכסי לקוח² וחוזי לקוח³.

לאור חשיבות הנושא ביצע סגל רשות ניירות ערך (להלן: "הרשות") ביקורת בקרב החברות המחזיקות ברישיון לניהול זירת סוחר. הביקורת התמקדה בבחינת אחת החובות העיקריות שחלות על הזירות בנושא כספי לקוחות והיא החובה לבצע התאמה יומית, כמפורט להלן.

מסמך זה בא לשקף את תובנות סגל הרשות אשר התגבשו בעקבות הביקורת.

יודגש כי מסמך זה אינו כולל את כל הממצאים והתובנות שעלו במהלך הביקורת, אלא תובנות עיקריות בלבד, שסגל הרשות מצא כי יש לפרסם לגביהן את עמדתו. מצופה כי החברות יפעלו ליישום התובנות המוצגות במסמך זה, ככל שהן רלוונטיות לגביהן.

¹ כהגדרתם בתקנה 1 לתקנות.

² מכשיר פיננסי, שבו סוחר לקוח, שהחברה אינה צד נגדי להתחייבויות הגלומות בו.

³ מכשיר פיננסי, שבו סוחר לקוח, שחברה, היא צד נגדי להתחייבויות הגלומות בו. עסקה פתוחה בחוזה ההפרשים עונה להגדרה של חוזה לקוח.

2. הליך ההתאמה היומית - יישום תקנה 20(א)

לפי תקנה 20(א), נדרשת החברה לבצע, אחת ליום, התאמה של נכסי הלקוח, חוזי הלקוח וכספי הלקוח (להלן: "התאמה יומית").

התקנה קובעת את אופן ביצוע ההתאמה, על כל שלביה, כמפורט להלן:

- על פי תקנה 20(א)(1), על הזירה, לחשב את יתרות נכסי הלקוח, כספי הלקוח וחוזי הלקוח העומדות לזכות כל לקוח, תוך הבחנה בין כספים שהעביר לקוח לחברה באמצעות כרטיס אשראי, העברה בנקאית, המחאה או אמצעי תשלום אחר וטרם נסלקו לבין שאר כספי הלקוח.
- על פי תקנה 20(א)(2), על הזירה לוודא התאמה של סך כל היתרות האמורות בתקנה 20(א)(1) של כל הלקוחות לסך כל היתרות של כל הלקוחות הרשומות אצלה, תוך הבחנה בין יתרות שטרם נסלקו לבין יתרות שנסלקו.
- על פי תקנה 20(א)(3), על החברה לוודא את התאמת סך כל היתרות שנסלקו הרשומות אצלה ליתרות הרשומות אצל התאגיד הבנקאי או המוסד הכספי המחזיק בכספי הלקוח ואת התאמת סך כל היתרות שטרם נסלקו והרשומות אצלה אל מול אסמכתאות.

במסגרת ההתאמה היומית מחויבת החברה, הלכה למעשה, לבצע לפחות פעם ביום הליך בקרה עצמית⁴, שנועד בין היתר לאתר פערים בין הכספים שמופקדים בפועל לטובת הלקוחות בחשבון הלקוחות המתנהל בתאגיד הבנקאי לבין יתרות הלקוחות הרשומות אצלה. זאת, בשים לב לתנועות הכספים שהתרחשו במהלך היום. בקרה זו נועדה לצמצם את פוטנציאל הנזק שעלול להיגרם ללקוח כתוצאה ממעשה מרמה, כשל או רשלנות.

על פי תקנות 15 ו-21(א), על חברה בעלת רישיון לניהול זירת סוחר להחזיק את כספי הלקוח, בחשבון נאמנות שינוהל אצל תאגיד בנקאי ובנפרד מכספה שלה ומכספם של צדדים קשורים לה, או בעלי עניין בה (להלן: "חשבון נאמנות"). זאת, על מנת להגן על לקוחות החברה במקרה בו תיקלע הזירה לחדלות פירעון.

לפיכך, אחת התכליות המרכזיות של ההתאמה היומית היא לוודא, כי בחשבון הנאמנות מוחזקת יתרה כספית בסכום זהה ליתרה אותה נדרשת החברה להחזיק לטובת לקוחותיה. זאת, מאחר ומצב בו היתרות אינן זהות עשוי לפגוע בהסדר הנאמנות שנקבע בדין, להקשות על זיהוי הכספים להם זכאים הלקוחות במצב של חדלות פירעון ואף להוביל לתביעות של נושי החברה ביחס לכספים המופקדים בחשבון הלקוחות, לנוכח הערבוב בין כספי החברה וכספי הלקוחות.

בנוסף, נועדה ההתאמה היומית לבקר את האופן בו מיישמת החברה את תקנה 16, הקובעת כי עליה לנהל רישומים וחשבונות המפרידים באופן ברור בין נכסי הלקוח, חוזי הלקוח וכספי הלקוח, כפי שהם מוחזקים לכל לקוח, כמו גם את תקנה 13 המחייבת את החברה לפעול כדי להבטיח שזכויות הלקוח בנכסים, בחוזים ובכספים אכן נשמרות.

⁴ יצוין כי אין ביישום ההליך על ידי החברה כדי למצות את כל הפעולות שיש בידי החברה לבצע כדי לעמוד בחובה הקבועה בתקנה 17, לפיה נדרשת החברה לקבוע וליישם נהלים להבטחת רישום וניהול נכסי הלקוח, חוזי הלקוח וכספי הלקוח, כדי למנוע ככל האפשר את האפשרות לנזק ללקוח עקב מרמה, כשל או רשלנות.

להלן התובנות העיקריות שעלו בביקורת בנושא תהליך ההתאמה היומית. יצוין כי חלק מהתובנות עוסקות ישירות באופן בו מבצעות החברות את ההתאמה היומית וחלקן עוסקות בהיבטים נוספים של שמירה על כספי הלקוחות:

חישוב יתרות הכספים העומדות לזכות כל לקוח בנפרד

בביקורת נמצאו חברות המבססות את תהליך ההתאמה היומית על נתונים אגרטיביים בלבד, מבלי לחשב את יתרות הכספים העומדות לזכות כל לקוח בנפרד.

יישום כאמור עומד בניגוד לנדרש בתקנה 20(א)(1), לפיה על חברה לחשב את יתרות כספי הלקוח העומדות לזכות כל לקוח ואינו מאפשר לחברה לעמוד בחובתה לנהל רישומים וחשבונות המפרידים באופן ברור בין כספי הלקוח כפי שהם מוחזקים לכל לקוח, כנדרש בתקנה 16.

לעמדת הרשות, במסגרת יישום תקנה 20(א)(1) נדרשות החברות לנהל רישום מרכז ומדויק, אותו יש להפיק אחת ליום לפחות, של היתרות המוחזקות בחשבון הנאמנות לכל לקוח על פי הסכום לו הוא זכאי. רישום כאמור מהווה בסיס הכרחי להשלמת תהליך ההתאמה היומית ולכן נדרש להיות מהימן ומדויק.

התבססות בלעדית על מערכת המסחר

במהלך הביקורת אותרו מקרים בהם חושבה היתרה הכספית העומדת לזכות כל לקוח על בסיס מידע שמקורו במערכת המסחר בלבד.

לעמדת סגל הרשות, מידע שמקורו במערכת המסחר אינו מספיק כדי לעמוד בדרישות תקנה 20(א)(1). זאת, מאחר והמידע ממערכת המסחר אינו מאפשר הבחנה בין יתרות שנשלקו ויתרות שטרם נשלקו ואף אינו כולל את כל יתרות הכספים הנדרשות לצורך החישוב. כך, לא כולל המידע כספים שלקוחות הפקידו לחשבון הנאמנות וטרם נרשמו בחשבון הלקוח במערכת המסחר.

בנוסף, מערכות המסחר מציגות את יתרות הלקוח במטבע דולר בלבד, בו בעת שהיתרות בחשבון הנאמנות עשויות להיות מוחזקות במטבעות נוספים. מן האמור עולה, כי באמצעות מערכת המסחר החברה אינה יכולה לזהות לגבי כל לקוח את המטבע בו נקובה יתרת כספיו. הדבר עשוי לפגוע בזכויות הנובעות מהחזקת כספיו במטבע מסוים.

סליקה עצמית של כספים המועברים באמצעות כרטיסי אשראי

בביקורת נמצא כי מספר חברות ביצעו מעין "סליקה עצמית" של כספים אשר הועברו על ידי הלקוח באמצעות כרטיס אשראי וטרם נשלקו לחשבון הנאמנות. במסגרת התנהלות זו, העבירו החברות כספים ממקורותיהן העצמאיים לחשבון הנאמנות, חלף הסכומים ששולמו על ידי הלקוחות באמצעות כרטיס אשראי וטרם הועברו בפועל לחשבון הנאמנות על ידי חברת סליקת כרטיסי אשראי (להלן: "חברת הסליקה").

לעמדת סגל הרשות התנהלות החברות עשויה ליצור אי וודאות בנוגע למעמד הכספים המופקדים בחשבון הנאמנות ממקורותיה העצמיים של החברה, ובכך לפגוע בעקרון ההפרדה ובהגנה הניתנת לכספי הלקוחות המופקדים בחשבון הנאמנות במקרה של חדלות פירעון של החברה.

על החברות להימנע מביצוע כל סוג של "סליקה עצמית" והעברת כספים לחשבונות הנאמנות ממקורותיהן העצמיים, כגישור על פערי הזמן שבין ביצוע תשלום בכרטיס האשראי על ידי הלקוח ועד למועד סליקת הכספים לחשבון הנאמנות בפועל, על ידי חברות הסליקה.

החזקת כרית ביטחון בחשבון הנאמנות

במהלך הביקורת נמצא כי ישנן חברות אשר מחזיקות בחשבון הנאמנות, כמדיניות, כספים עודפים בסכומים משתנים, הנובעים ממקורות עצמאיים של החברות (להלן: "כרית ביטחון").

מנקודת ראותן של החברות, כרית הביטחון נועדה למנוע מצב בו יירשם בחשבון הנאמנות גירעון כספי כתוצאה משינויים תוך יומיים החלים בכספי הלקוח כהגדרתם בתקנה 1 לתקנות - לדוגמה כתוצאה מפעילות השקעה שהסתיימה במהלך יום המסחר ברווח של הלקוח (מועד זכאות הלקוח בכספים) או כתוצאה מעמלת ניהול חשבון שגבה הבנק (מהחברה) בו מנוהל חשבון הנאמנות.

לעמדת סגל הרשות, צבירה שיטתית של עודפי כספים בחשבון הנאמנות בדמות כרית ביטחון, עשויה לפגוע בעקרון ההפרדה הקבוע בתקנות, ובהן בתקנה 15, המחייבת חברה להחזיק את כספי הלקוח בנפרד מכספיה. החזקת כרית ביטחון משתנה בחשבון הנאמנות שאינה יכולה להיות מסווגת ככספי לקוח פוגעת בעקרון ההפרדה ועשויה לפגוע בהגנה שתינתן לכלל כספי הלקוחות המופקדים בחשבון הנאמנות במקרה חדלות פירעון של החברה.

בהמשך לכך, על החברה לחייב, או לזכות, את חשבון הנאמנות בגין פערים בין הכספים המוחזקים בחשבון בפועל לבין הכספים אותם היא נדרשת להחזיק, מוקדם ככל האפשר, ולכל הפחות פעם ביום.

לחברות המעוניינות לברר את הנסיבות בהן ניתן להחזיק כרית בסכום קבוע בחשבון הנאמנות, מוצע לפנות לרשות בנושא בפניה מקדמית. על הפניה מקדמית להיות מלווה בחוות דעת משפטית, המנתחת את השלכות שיש לפרקטיקה זו על ההגנה של כלל כספי הלקוחות המופקדים בחשבונות הנאמנות, במקרה של חדלות פירעון.

משאבים הולמים לביצוע תהליך ההתאמה היומי

לעמדת סגל הרשות, על החברות להקצות משאבים הולמים לביצוע תהליך ההתאמה היומית. כך, אין לבצע את התהליך באופן ידני באמצעות גיליון אלקטרוני וללא הגנות תפעוליות נאותות. יש להקפיד כי הקבצים יהיו מוגנים מגישה של גורמים לא מורשים ומפני שינויים לא רצויים, כדוגמת מחיקת שורות או שינוי ערכים, אשר עשויים להביא לטעויות ואי דיוקים.

בנוסף, על תהליך ההתאמה היומי המתבצע על ידי עובד החברה, להיחתם באישור של בעל תפקיד ו/או גורם מבקר נוסף בחברה.

העדר הגנה ובקורות נאותות על הקבצים ועל תהליכי העבודה, עשויה להביא לשימוש בנתונים שגויים במסגרת תהליך ההתאמה היומית ולצמצם את תרומתו למניעת סיכונים מעילות.

לעמדת הרשות, לאור חשיבות הנושא על החברות לנתב משאבים הולמים לביצוע תהליך ההתאמה היומית בפרט והחזקת כספי לקוח בכלל.

3. דוח מיוחד מרואה חשבון מבקר – יישום תקנה 20(ב)

עקב חשיבות תהליך ההתאמה, נקבע בתקנה 20(ב) הליך בקרה חיצוני על אופן ביצועו בידי החברה. על פי התקנה, אחת לחודש, ולא יאוחר מעשרה ימי עסקים לאחר תום החודש, תקבל חברה מרואה החשבון המבקר דוח מיוחד, כמשמעותו בתקני הביקורת המקובלים, לגבי ההתאמה שביצעה החברה כאמור בתקנה 20(א)(3). דוח מיוחד זה יערך לגבי אחד מימי העסקים במהלך אותו החודש, שיבחר רואה החשבון המבקר לפי שיקול דעתו ובלא הודעה מוקדמת לחברה. באמצעות תקנה 20(ב) נוספת למעשה בקרה חיצונית של רואה החשבון המבקר על תהליך ההתאמה היומית.

ביום 21 באוקטובר 2015, פרסמה לשכת רואי חשבון בישראל, נוסח דוח מיוחד של רואה החשבון המבקר⁵ בהתאם לנדרש בתקנה 20(ב).

החברות מתבקשות להביא את הממצאים במסמך זה לידיעת רואי החשבון המבקרים.

אנשי קשר: לי וינוקור ; אסף ארז
טלפון: 03-7109970, פקס: 03-7109901